

Отримано: 20 грудня 2021 р.

Прорецензовано: 27 грудня 2021 р.

Прийнято до друку: 27 грудня 2021 р.

e-mail: nab_ol@ukr.net

DOI: 10.25264/2415-7384-2022-14-30-36

Набочук О. Ю. Функції соціального інтелекту керівника освітньої установи в детермінації становлення здатності управлінців до творчості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, січень 2022. № 14. С. 30–36.

УДК: 925:159.927-1110-45

Набочук Олександр Юрійович,

кандидат психологічних наук,

докторант Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОЇ УСТАНОВИ В ДЕТЕРМІНАЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ЗДАТНОСТІ УПРАВЛІНЦІВ ДО ТВОРЧОСТІ

Результати проведеного емпіричного дослідження дали нам змогу виокремити функції соціального інтелекту керівника освітньої установи. 1. Пізнавально-оцінна функція експлікується у визначенні індивідуальних можливостей керівника, які актуалізуються для досягнення результатів діяльності, реальної допомоги іншим, у визначенні змісту міжособистісних взаємодій, зумовлених процесами соціалізації. 2. Комунікативно-ціннісна функція соціального інтелекту, пов'язана з потребою розуміти оточення і бути зрозумілим для нього. Професійне спілкування реалізується в здатності особистості передавати певну інформацію, описувати свій стан, власне ставлення до того, що було сприйнято в повідомленні; нарешті, у здатності виявляти наміри й цільові настановлення щодо певного повідомлення. 3. Рефлексивно-корекційна функція соціального інтелекту відображена в самопізнанні та в усвідомленні переваг і недоліків процесу соціальної взаємодії, а також забезпечує внесення змін до процесу взаємодії, спрямованої на нівелювання передумов когнітивного дисонансу, що великою мірою дає змогу керівникові контролювати свої емоції та потреби.

Ключові слова: творчість, соціальний інтелект, пізнавально-оцінна функція, комунікативно-ціннісна функція, рефлексивно-корекційна функція.

Oleksandr Y. Nabochuk,

PhD in Psychology,

Doctoral Student at the University

named after Hryhoriy Skovoroda in Pereyaslav

THE FUNCTIONS OF SOCIAL INTELLIGENCE OF THE HEAD OF THE EDUCATIONAL INSTITUTION IN DETERMINING THE FORMATION OF THE ABILITY OF MANAGERS TO THE CREATIVE PROCESS

The article deals with the results of the empirical research that allowed us to identify the functions of social intelligence of the head of the educational institution.

1. Cognitive-evaluative function is explained in determining the individual capabilities of the leader, which are actualized in order to achieve results, providing a real help to others, in determining the content of interpersonal interactions, which are due to the processes of socialization.

Social intelligence provides the processing of information that is necessary for a specialist to predict the results of professional activities. On the one hand, a person, receiving information about the nature of other people's activities, is aware of it and it is a subject to this information of mental operations that will be carried out in the future. And, on the other hand, in the process of information processing it is useful the formation of judgments about the significance of those events that take place.

The information having been received by the manager often finds its explication in the manifestation of evaluative judgments about the possibility of its use, the actual levels and the achievement of certain results. In general, the processes of professional creativity are included into the paradigm of self-knowledge, which allows a person to understand himself/herself, his/her essence. Thus, the implementation of this function allows us to select the most relevant information, which is largely adequate for the current conditions of the professional activity for the realization of the specialist as a full-fledged subject (the actualization of the cognitive aspect of a cognitive activity). The latter gives the manager the opportunity to form evaluative judgments about what really happens in the world around the person.

2. Communicative and valuable function of social intelligence, related to the need to understand others, and, in turn, to be understood by them. Knowing yourself in a constant communication with other people begins as a process in which a person actively models the interaction with others and masters the norms and standards of relationships. Thus, professional communication is realized in the ability of the individual to convey certain information, to describe people's own personal conditions, their attitude to what was perceived in the message; finally, we tell about the ability to identify intentions and targets for a particular message.

In addition, the process of nonverbal communication, on the one hand, is a way to establish a connection between a man and a social environment, and, on the other hand, between the process of finding personal meanings among the values of his/her life. Accordingly, we can distinguish two dominant manifestations of communicative and valuable function:

1) *creating an ideal content plan of the professional activity, which is associated with determining the situation of social action at the level of quasi-communication, which contributes to the process of understanding the another person. The leader not only communicates and perceives information, but also transforms it, formulating tasks and modeling problems that are directly related to social relationships;*

2) *the act of revealing oneself in another person (so-called “existential communication”), which is realized by the ability to understand, to perceive personal and socio-psychological positions of people, in analyzing the behavior of the leader, to imagine another person in his/her place or himself/herself on the place of this specialist.*

In our opinion, this existential communication finds its explication in the anticipation of a certain attitude, opinions, assessments of specific people or groups as a whole. The latter leads to the formation of its original, unique image, the content of which largely depends on the realism of a person’s thinking, his/her ability to perceive and summarize objectively numerous and sometimes diverse assessments of his/her personality by others, which allows the leader to really shape the image by his/her own system of values.

3. *Reflexive-corrective function of social intelligence is reflected in self-knowledge and awareness of the advantages and disadvantages of social interaction, as well as changes in the process of interaction with the aim of leveling the premise of cognitive dissonance, which largely allows the leader to control his/her emotions and needs.*

Keywords: *creativity, social intelligence, cognitive-evaluative function, communicative and valuable function, reflexive-corrective function.*

Постановка проблеми. Проблемам становлення здатності особистості до творчості було приділено немало увагу в психолого-педагогічній літературі. Розвиток творчості суб’єкта в одних дослідженнях пов’язують зі становленням творчого «Я» особистості [4; 6; 9]. В інших роботах [7; 8; 10-14] творчість асоціюють із науковими конструктами, у яких втілено творчий принцип людського життя. У працях Дж. А. Келлі [5] «позицію творця» розглянуто як мотиваційний компонент у структурі креативності в дорослих. У дослідженнях А. Адлера [1] визначено витоки творчої енергії, які, на його думку, є результатом досить тривалої історії еволюції, у якій творчість посідає не останнє місце. Науковець вважає, що люди, як правило, наділені творчою силою з народження, тому творчі здібності суб’єктів «розквітають» із раннього дитинства, і це загалом сприяє розвитку соціального інтересу до проблем творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних психологічних дослідженнях ступінь індивідуальної свободи та творчості визначають домінуючими типами особистісних конструктів, які використовує конкретна людина. Дж. Келлі виокремлює такі типи конструктів: попереджувальні, тобто ті, які стандартизують окремі структурні елементи конструктів, та парадигмальні, які узагальнюють творчу діяльність як таку. Домінування цих конструктів свідчить щодо ригідності мислення; констеляторні конструкти також ілюструють шаблонне мислення та великою мірою обмежують індивідуальні можливості щодо альтернативних думок суб’єкта, передбачаючи як домінуючі конструкти, відкриті для альтернатив та нового досвіду особистості. Це свідчить щодо гнучкості мислення індивіда. Саме останні альтернативні конструкти відповідають творчим рішенням особистості й, за словами Дж. Келлі, без них «ми були б приречені на незмінний, шаблонний та зовсім нерезультативний спосіб усвідомлення навколишньої дійсності» [5, с. 44].

Особистісні конструкти мають досить-таки визначені формальні властивості: діапазон використання та проникність-непроникність. Шкала проникності-непроникності така, що визначає можливість емпіричних модуляцій та внесення нової інформації в контекст наявних особистісних конструктів. Що більш проникливі особистісні конструкти, що більше можна діагностувати можливостей змін усередині цих структур, то вища мобільність, гнучкість, креативність ухвалених рішень.

Ще одним ключовим для теорії творчості є висновок Дж. Келлі щодо моделі індивідуальності, яку вчений інтерпретує з погляду унікальності системи особистісних конструктів кожної людини: «Люди відрізняються одне від одного тим, як саме вони інтерпретують події» [5, с. 45]. Це великою мірою і актуалізує індивідуальну творчість.

Зважаючи на актуальність проблеми, **мета** статті:

1) проаналізувати онтопсихологічний та соціальний напрямки в психології творчості, окреслити їхні домінуючі характеристики;

2) схарактеризувати вертикальне та латеральне мислення, завдяки яким творчість постає можливою;

3) опираючись на наукові дослідження, проаналізувати, чи здатність керівника освітньої установи до творчості залежатиме від рівня сформованості соціального інтелекту особистості загалом і функцій соціального інтелекту зокрема. Описати емпіричне дослідження, проведене впродовж 2020 р.;

4) опираючись на емпіричні результати, виокремити додаткові функції соціального інтелекту: пізнавально-оцінну, комунікативно-ціннісну, рефлексивно-корекційну, схарактеризувати їх особливості.

Матеріали та методи. Для розв’язання поставлених у роботі завдань використано такі *теоретичні методи дослідження*: категорійний, структурно-функційний, аналіз, систематизація, моделювання, узагальнення. *Емпіричним методом* був метод тестування.

Виклад основного матеріалу. У науковій публікації проаналізуємо онтопсихологічний і соціальний напрямки в психології творчості. Змістовим центром теорій та концепцій творчості, які входять до

парадигми онтопсихологічного напрямку [9], є процес розвитку творчої індивідуальності особистості з притаманним саме їй духовним світом, цінностями, прагненнями, сферами взаємостосунків, уявленнями щодо себе й інших, щодо свого творчого призначення в житті. Онтопсихологія досліджує, як індивідуальність вибудовує своє життя, реалізує себе в діяльності, творчості, спілкуванні.

Аналізуючи людину як активного суб'єкта життєдіяльності, онтопсихологія виокремлює два основні способи людського існування та відповідно два типи ставлення до життя. Перший спосіб – це життя, яке не виходить за межі зв'язків, у яких існує людина, де кожне її ставлення – це індивідуальне ставлення до окремих явищ, але не до життя загалом. В описаному випадку людина не здатна осмислити весь свій складний життєвий шлях як єдине гармонійне ціле. Саме собою життя для людини – некерований стихійний процес. Цей спосіб ставлення до життя – неусвідомлене, свосереднє підпорядкування домінуючим тенденціям або волі більшості.

Другий спосіб пов'язаний з активним розвитком особистісної та інтелектуальної рефлексії, це – шлях побудови морального за своєю суттю людського життя на творчій основі. У цьому разі людина – творець власного життя та життя суспільства загалом, до якого вона належить. Основна ціль онтопсихології – творча реалізація людини, досягнення автентичності, відповідності своїй природі, гармонізація (збіг) свідомих та неусвідомлених фреймів, становлення в людини рефлексивного, творчого, морального ставлення до власного життя.

Онтопсихологія виходить із позицій, що якщо свідомість людини нетворча, її потрібно вважати «хворою». Зі свого боку, «хвора» свідомість відображує реальність у досить-таки спотвореній формі, деформує особистість, блокує її індивідуальний розвиток. Людина в цьому випадку перебуває в стані «екзистенційної шизофренії» [8, с. 144], досить-таки неузгодженого існування. Тільки ті дії людини, які відповідають творчій свідомості й водночас узгоджуються з кодом природи, є здоровими, позитивними, сприяють особистісному зростанню та саморозвитку, відповідають законам життя як такого.

Особливу роль онтопсихологія надає художній діяльності, мистецтву, які, на думку вчених [7], позитивно впливають на оточення, роблять свій окремий внесок до сфери культури. До систем впливу на особистість відносять музику, танок, живопис, архітектуру, моду та навіть кулінарне мистецтво.

У парадигмі онтопсихології розроблені практично зорієнтовані технології розвитку креативності, зокрема – імагогіка (від лат. «акція в середині мене») – метод приведення до руху неусвідомлюваних шарів духовного життя людини, образів з неусвідомленим змістом, які спонтанно виникають, та їх актуалізація на свідомому рівневі. В імагогіці синтезовані досягнення вчених, які досліджують медитації, символічну візуалізацію, психосинтез, візуальне мислення, проєктивну психодіагностику. Ці методи дають змогу проаналізувати внутрішню сутність людини, виявити зони психологічної проблематики, недоступні свідомому баченню, що уможливило актуалізувати приховану реальність, яка впливає на людину та зумовлює її поведінку. Ключовим поняттям та об'єктом дослідження в імагогіці є образ. Традиційно для створення творчого образу використовують три процедури: аналіз образів сновидінь; розшифрування образів, які спонтанно виникають; аналіз продуктів художньої творчості. Як правило, образи інтерпретують із погляду «біологічної правди», а не культурних міфів, релігійних поглядів, наукових теорій. Аналіз образів уміщує всі деталі, нюанси, які, на думку онтопсихологів, завдяки величезній кількості інформації фасилітують створення творчих продуктів.

Таким чином, позитивним для розвитку психології творчості в парадигмі онтопсихології є антропологічна основа креативності та розроблена в цій парадигмі технологія діагностики й удосконалення творчих можливостей особистості.

Наступним напрямом у дослідженні проблем психології творчості є *соціальний*. У його парадигмі домінує теорія латерального мислення. Смысловим центром теорії латерального мислення Е. де Боно вважає проблему перетворення інформації. Дослідник наголошує на актуальності цієї проблеми, передусім у соціальному плані. Він уважає, що потреба в перетворенні ідей та виокремленні творчих продуктів стає гострішою за умов швидшого темпу нашого життя. Водночас Е. де Боно [3] зазначає, що нерідко творчість фасилітується завдяки методам перебудування ідей, а інколи навіть і складними, конфліктними ситуаціями та ситуаціями когнітивного дисонансу.

З огляду на останнє твердження Е. де Боно [3] наводить характеристику вертикального та латерального мислення, завдяки яким творчість постає можливою. Властивості латерального мислення порівняно з властивостями «вертикального» мислення наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Властивості латерального і вертикального мислення (за Е. де Боно)

Вертикальне мислення	Латеральне мислення
Вибіркове	Творче
Розвивається в напрямку, який задає суб'єкт	Створює власний напрямок, спонукає до подальшого пошуку розв'язань, зокрема творчих
Аналітичне, послідовне	Стрибокподібне
Використовує методи заперечення, вилучень, зосередження на певному одному моменті, відкидаючи непотрібне	Заперечень або вилучень, як правило, немає, використовує будь-яку можливість
Орієнтується на стійкі класифікації, визначення та позначення, категоризації об'єктів	Свобода від певних обмежень, позначень, законів
Процес із кінцевим результатом	Імовірнісний процес
Найбільш імовірні напрямки пошуку	Найменш імовірні напрямки пошуку
Домінуюча емоція суб'єкта – упевненість	Домінуюча емоція суб'єкта – сумнів

Порівнюючи характеристики вертикального та латерального мислення, Е. де Боно [3] не протиставляє їх, а зазначає, що латеральне мислення суттєво розширює можливості вертикального мислення, роблячи цей процес високоефективним. Характеризуючи вертикальне мислення як доволі визначений спосіб оброблення інформації, результатом якого в будь-якому разі стає створення моделей та стереотипів, учений наголошує як на перевагах цього способу (зокрема, швидкість упізнання, стабільність і структурованість орієнтацій суб'єкта в навколишньому світі), так і на обмеженні пошуку та суто негативних наслідках творчої діяльності. Результати вертикального мислення та своєрідні моделі-кліше мають властивості фіксованості; вони досить важко змінюються, гальмуючи свій розвиток. Вичерпавши свої ресурси, моделі, створені переважно за допомогою вертикального мислення, стають своєрідними «пастками» та не дають змоги суб'єктові рухатися вперед.

Латеральне мислення великою мірою сприяє перетворенню творчих ідей за допомогою інтуїтивної перебудови, переформатування тощо. Мета людини з перевагою латерального мислення – уносити зміни до процесу пізнавальної діяльності, а не шукати доказів. Генерація нових ідей та позбавлення від старих, набутих стереотипів – два протилежні мотиви, які визначають сутність латерального мислення.

На думку Е. де Боно [3], латеральне мислення безпосередньо пов'язане з інтуїцією, творчими здібностями та почуттям гумору суб'єкта. Учений зазначає, що всі ці процеси мають одну і ту саму основу. Інтуїція становить єдиний спосіб перетворення різних ідей у невизначених ситуаціях. Інтуїція та почуття гумору щільно пов'язані зі зміною стереотипів. Відзначаючи багато спільного в характеристиках латерального та творчого мислення, Е. де Боно [3] визначає відмінності. Творче мислення, на думку вченого, пов'язане з такими поняттями, як артистизм, талант, сприйнятливність, натхнення. Тому результатом творчості постає винайдення кінцевого продукту, а підсумком латерального мислення є опис процесу творчої діяльності. Водночас результатом можна захоплюватися, а процес – ампліфікувати на практиці. Латеральне мислення вирізняється самостійним статусом як деяким специфічним методом оброблення інформації, що створює позитивні умови для появи нових моделей, зокрема й творчих за своїм змістом. Функціями латерального мислення є руйнування стереотипів, створення нових моделей на основі припущення «необґрунтованих» комбінацій інформаційних скриптів, перегляд старих моделей, базованих на вивільненні та руйнуванні інформації для того, щоб дозволити елементам інформації згрупуватися по-новому та організувати творчий акт.

Основними способами зміни та розвитку інформаційних скриптів у парадигмі теорії латерального мислення є: вільне, невмотивоване перегрупування елементів інформації; розширення інформаційного поля, унесення випадкової «зайвої» інформації до вже відомого індивідові фрейму; стрибкоподібний шлях розвитку певної ідеї. Принципами латерального мислення постають: відкладання оцінки; випадковість; інформаційні стрибки в будь-який бік; сумніви; майбутнє; протилежність абсолютній упевненості.

Символічним інструментом латерального мислення Е. де Боно [3] вважав символ свободи. Учений наголошує, що цей символ ближчий за всі інші до поезії. У віршах вибір слів фасилітується не так смислом, як силою емоційного впливу фраз і словосполучень. Водночас Е. де Боно протиставляє «світ мистецтва» тому сенсові, що покладений поза парадигмою цього світу: «У творчості ми звикли бачити загадкове поєднання таланту та чогось зовсім неймовірного, невловимого. Така оцінка може бути цілком виправданою, обґрунтованою для світу мистецтва, у якому творчі здібності великою мірою залежать від розвитку в людини почуття прекрасного, сформованої здатності емоційного відгуку і таланту самовираження. Але така оцінка не цілком прийнятна поза навколишнім світом» [3, с. 12]. Останнє твердження викликає неабиякі сумніви (ми маємо сумніви, зокрема, щодо можливості існування домінуючої емоції в царині латерального мислення), що дещо суперечить висловлюванням автора та самій сутності латерального мислення як такого, жорсткі протилежні характеристики якому не властиві.

Е. де Боно [3], виокремлюючи вертикальне та латеральне мислення як такі, наголошує на двох кардинальних, протилежних і взаємопов'язаних напрямках творчого процесу: асоціації та дисоціації елементів інформації, творення моделей-стереотипів та їх руйнування. Учений також обґрунтував можливість створення системи технологій та способів творчих перетворень. Усе це має принципове значення для перспективи розроблення психокорекційних і розвивальних програм у психології творчості.

Опираючись на проаналізовані наукові дослідження, ми передбачили, що здатність керівника освітньої установи до творчості залежатиме від рівня сформованості соціального інтелекту особистості загалом і функцій соціального інтелекту зокрема. Тому впродовж 2020 р. ми провели емпіричне дослідження. До вибірки респондентів увійшли керівники освітніх установ:

– група F1 – 24 директори закладів дошкільної освіти (дошкільні установи м. Рівного та Рівненського району, м. Києва, м. Одеси, м. Кам'янця-Подільського);

– група F2 – 48 директорів закладів загальної середньої освіти (м. Рівного та Рівненського району, м. Києва, м. Одеси, м. Кам'янця-Подільського);

– група F3 – 28 ректорів та проректорів закладів вищої освіти (РДГУ, МEGУ, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Луцький національний технічний університет, Волинський національний університет імені Лесі Українки).

Ця вибірка завдяки своїй чисельності репрезентативна. Групи були сформовані за випадковим методом. Групу F1 становили всі жінки, тоді як до групи F2 входили 18 чоловіків і 30 жінок, до групи F3 – 18 чоловіків і 10 жінок. У дослідженні використано психодіагностичну методичку Дж. Гілфорда і Дж. О. Саллівена «Дослідження соціального інтелекту» [2].

Наведемо здобуті результати за II субтестом методички дослідження соціального інтелекту особистості – «здатність до пізнання класів поведінки, до виокремлення загальних суттєвих ознак у різних невербальних реакціях людини, до узагальнення соціальної ситуації» тощо. Природний або наближений до природного тип гендерної ідентичності справді сприяє сформованості соціального інтелекту керівників освітніх установ на високому рівневі або на рівні вище середнього. Проте за II субтестом жінки III підгрупи групи F1 з маскуліним типом гендерної ідентичності мають середній (72,34%) та нижче середнього (27,6%) рівні сформованості соціального інтелекту, жінки IV підгрупи групи F2 з фемінним типом гендерної ідентичності мають такі результати: високий рівень сформованості соціального інтелекту (48,99%), рівень вище середнього (40,21%), середній рівень (10,8%). Жінки VI підгрупи з маскуліним типом гендерної ідентичності мають такі рівні сформованості соціального інтелекту відповідно: 37,91% (середній рівень), 26,13% (рівень нижче середнього), 35,96% (низький рівень). Також у жінок із маскуліним типом гендерної ідентичності V підгрупи групи F3 діагностовано такі результати: 12,16% (середній рівень), 48,02% (рівень нижче середнього), 39,82% (низький рівень). Відповідно дещо відмінними від I субтесту є результати чоловіків III підгрупи групи F2 з фемінним типом гендерної ідентичності (73,12% респондентів мають соціальний інтелект, сформований на рівні «нижче середнього», 26,88% із них – низький рівень соціального інтелекту).

Такі результати дають нам змогу виокремити такі функції соціального інтелекту: пізнавально-оцінну, комунікативно-ціннісну, рефлексивно-корекційну тощо.

1. *Пізнавально-оцінна функція* експлікується у визначенні індивідуальних можливостей керівника, які актуалізуються для досягнення результатів діяльності, реальної допомоги іншим, у визначенні змісту міжособистісних взаємодій, зумовлених процесами соціалізації.

Соціальний інтелект забезпечує перероблення інформації, потрібної фахівцеві для прогнозування результатів професійної діяльності. З одного боку, людина, отримуючи інформацію щодо характеру діяльності інших людей, усвідомлює її та підпорядковує їй мисленнєві операції, які будуть у подальшому. А з іншого боку, у процесі перероблення інформації відбувається формування суджень щодо значення тих подій, які мають місце.

Інформація, яку отримав керівник, нерідко експлікована в прояві оцінних суджень щодо можливості її використання, щодо реальних рівнів і досягнення певних результатів. Загалом процеси професійної творчості належать до парадигми самопізнання, що дає змогу людині зрозуміти саму себе, свою сутність. Таким чином, реалізація цієї функції уможливує відібрати найбільш значущу інформацію, адекватну щодо наявних умов професійної діяльності, для реалізації фахівця як повноправного суб'єкта (актуалізація когнітивного аспекту пізнавальної діяльності). Це дає керівникові можливість сформулювати оцінні судження щодо того, що відбувається в навколишньому світі насправді.

2. *Комунікативно-ціннісна функція* соціального інтелекту пов'язана з потребою розуміти інших і бути зрозумілим для них. Пізнаючи себе в постійному спілкуванні з іншими людьми, людина активно моделює взаємодію з навколишніми суб'єктами й опановує норми та стандарти взаємостосунків. Таким чином, професійне спілкування реалізується в здатності особистості передавати певну інформацію, опи-

сувати свій стан, ставлення до того, що було сприйнято в повідомленні; нарешті, у здатності виявляти наміри й цільові настановлення щодо певного повідомлення.

Крім того, процес невербальної комунікації, з одного боку, є способом встановлення зв'язку між людиною та соціальним середовищем, а з іншого – процесом пошуку особистісних смислів серед цінностей свого життя. Відповідно можна виокремити два домінуючих прояви комунікативно-ціннісної функції:

1) створення ідеального змістового плану професійної діяльності, який пов'язаний із визначенням ситуації соціальної дії на рівні квазікомунікації, що сприяє розумінню іншої людини. Керівник не просто контактує і сприймає інформацію, а й перетворює її, формулюючи завдання та моделюючи проблеми, які безпосередньо стосуються соціальних взаємостосунків;

2) акт виявлення себе в іншій людині (так звана «екзистенційна комунікація»), що реалізується в здатності розуміти, сприймати особистісні та соціально-психологічні позиції людей, в аналізі особливостей поведінки керівника уявити іншу людину на своєму місці або себе на місці фахівця.

На нашу думку, ця екзистенційна комунікація експлікована в очікуванні певного ставлення, думок, оцінок із боку конкретних людей або групи загалом. Останнє призводить до формування оригінального, унікального іміджу, зміст якого великою мірою залежить від реалістичності мислення людини, від її здатності об'єктивно сприймати й узагальнювати численні та часом різноманітні оцінки її особистості, що дає змогу керівникові справді сформувати свій образ на основі сформованої системи цінностей.

3. *Рефлексивно-корекційна функція* соціального інтелекту відображена в самопізнанні й усвідомленні переваг і недоліків процесу соціальної взаємодії, а також забезпечує змінювання взаємодії, спрямованої на нівелювання передумов когнітивного дисонансу, що великою мірою дає змогу керівникові контролювати свої емоції та потреби.

Висновки. Структура зазначених вище функцій соціального інтелекту професіонала виявляється в їхній супідрядності. Характеристики соціального інтелекту великою мірою залежать від змісту професійної діяльності, яка визначає домінування тієї чи тієї функції. У процесі цілепокладання провідною стає пізнавально-оцінна функція, а інші дві функції створюють позитивні передумови для здійснення професійної діяльності керівника. Визначення спрямованості професійно значущих цілей великою мірою опосередковано реалізацією комунікативно-ціннісної функції. Установлення індивідуальних темпів реалізації своїх можливостей призводить також до домінування рефлексивно-кореляційної функції над іншими. Загалом взаємозумовленість функцій соціального інтелекту відобразатиме роль складників, які й дають змогу розглядати соціальний інтелект керівника як гармонійну цілісну систему. На нашу думку, саме ці функції соціального інтелекту й визначатимуть здатність керівника освітньої установи до творчості.

Проте проаналізовані теорії, ідеї та концепції, які стосуються психології творчості, незважаючи на істотні відкриття, узагальнення та нові теоретичні дефініції, не є цілковито вичерпні та такі, що повною мірою парадигмально описують проблему творчості. Учені обґрунтовують і розтлумачують цю проблему з позицій власної методології і, як правило, акцентують переважно на одній або декількох її аспектах. Водночас альтернативний семантичний простір досліджень, теоретична й емпірична інформація, яка є в сучасній науці, дає нам змогу виокремити деякі актуальні проблеми психології творчості (ТВОРЧИЙ ПРОЦЕС – РЕЗУЛЬТАТ – ОСОБИСТІСТЬ ТВОРЦЯ), визначити науковий контекст, передумови виникнення проблеми становлення творчої особистості в психології та домінуючі орієнтири для подальшого пошуку та здійснення емпіричних досліджень. Це й буде зроблено в інших наших наукових публікаціях.

Література

1. Адлер А. О нервическом характере = Über den nervösen Charakter / под ред. Э. В. Соколова ; пер. с нем. И. В. Стефанович. Санкт-Петербург : Университетская книга, 1997. 388 с.
2. Гилфорд Дж., О'Салливан М. Тест «Социальный интеллект» / в адаптации Елены Сергеевны Михайловой. 2021. URL : lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/160/41.pdf.
3. Де Боно Э. Гениально! Инструменты решения креативных задач = Serious Creativity: Using the Power of Lateral Thinking to Create New Ideas. Москва: Альпина Паблишер, 2015. 381 с.
4. Завгородня О. В. Психологія художньо обдарованої особистості: гендерний аспект. Київ : Наукова думка, 2007. 264 с.
5. Келли Дж. А. Теория личности. Психология личных конструктов / пер. с англ., научн. ред. А. А. Алексева. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 249 с.
6. Теплов Б. М. Способности и одарённость. Москва : Педагогика, 1985. Т. 1. 329 с.
7. Arrington C. N., Kulesz P. A., Francis D. J., Fletcher J. M. & Barnes M. A. The contribution of attentional control and working memory to reading comprehension and decoding. *Scientific Studies of Reading*. 2014. 18 (5). P. 325–346. <https://doi.org/10.1080/10888438.2014.902461>.

8. Greco M., Canal P., Bambini V. & Moro A. Modulating “Surprise” with Syntax: A Study on Negative Sentences and Eye-Movement Recording. *Journal of Psycholinguist Research*. 2020. 49(3). P. 415–434. <https://doi.org/10.1007/s10936-020-09691-x>.

9. Heidari K. Willingness to communicate: A predictor of pushing vocabulary knowledge from receptive to productive. *Journal of Psycholinguistic Research*. 2019. 48(4). P. 903–920. <https://doi.org/10.1007/s10936-019-09639-w>.

10. Phani Krishna P., Arulmozi S., Shiva Ram M. & Mishra R. Kumar. Sensory Perception in Blind Bilinguals and Monolinguals. *Journal of Psycholinguist Research*. 2020. 49(4). P. 631–639. <https://doi.org/10.1007/s10936-020-09689-5>.

11. Rezaei A. & Mousanezhad Jeddi E. The Contributions of Attentional Control Components, Phonological Awareness, and Working Memory to Reading Ability. *Journal of Psycholinguist Research*. 2020. 49(1). P. 31–40. <https://doi.org/10.1007/s10936-019-09669-4>.

12. Rose G., Gilbert J. The power of form: A psychoanalytic approach to aesthetic form. Madison : International University Press, 1992. 262 p.

13. Suler J. R. Primary process thinking and creativity. *Psychological Bulletin*. 1980. Vol. 88. P. 144–165.

14. Urban K. K., Jellen H. G. Assessing creative potentia (via drawing production): the test for creative thinking. Drawing production (TCT-DP). New-York, 1989. 328 p.